

УДК 336.67

Наталія Шевченко, д.е.н.

(доцент каф. «Фінансовий та банківський менеджмент», Університет митної справи та фінансів)

Олена Стібель

(студентка групи ФК-12-1, Університет митної справи та фінансів)

Анна Кушнір

(студентка групи ФК-12-1, Університет митної справи та фінансів)

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ДОХОДУ ПІДПРИЄМСТВ НА ПРИКЛАДІ ВАТ «ДНІПРОАЗОТ»

Формування доходу у розмірах, необхідних для покриття поточних витрат, сплати податків і отримання прибутку є необхідною умовою функціонування підприємств. Важливий вплив на ефективність діяльності підприємства чинить раціональне використання доходу. Тому у статті обґрунтована необхідність і суть аналізу формування доходу підприємств. Поданий детальний опис етапів аналізу формування доходів та визначені чинники збільшення доходів на підприємстві. Наведені основні джерела формування доходів. Необхідність стратегічного формування доходів підприємств пов'язана з використанням цього доходу у майбутньому. Так, потрібно розуміти, що на рахунок доходів відшкодовуються поточні витрати підприємства, які забезпечують його функціонування. Для оптимізації процесу формування доходу, в статті запропоновано використати матрицю можливостей збільшення доходу на підприємстві, яка включає сучасні методи збільшення доходності підприємств. Досліджено значення та основні напрямки використання доходу на підприємстві. На прикладі ВАТ «Дніпроазот» проведено аналіз формування та використання доходу даного суб'єкта господарювання. Запропоновано шляхи збільшення доходів на підприємстві.

Ключові слова: дохід, формування доходу, доходний потенціал підприємства, достатність формування доходу підприємства, темп росту доходів, валовий дохід, матриця можливостей збільшення доходів, використання доходу.

© Шевченко Н.І., Стібель О.О., Кушнір А.І., 2016

Наталія Шевченко, д.э.н.

(доцент кафедри «Фінансовий і банківський менеджмент», Університет таможенного дела и финансов)

Елена Стибель

(студентка гр. ФК-12-1, Університет таможенного дела и финансов)

Анна Кушнір

(студентка гр. ФК-12-1, Університет таможенного дела и финансов)

АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ДОХОДА ПРЕДПРИЯТИЙ НА ПРИМЕРЕ ОАО «ДНЕПРОАЗОТ»

Формирование дохода в размерах, необходимых для покрытия текущих расходов, уплаты налогов и получения прибыли является необходимым условием функционирования предприятий. Важное влияние на эффективность деятельности предприятия оказывает рациональное использование дохода. Поэтому в статье обоснована необходимость и суть анализа формирования дохода предприятий. Представлено детальное описание этапов анализа формирования доходов и определены факторы увеличения доходов предприятия. Приведены основные источники формирования доходов. Необходимость стратегического формирования доходов предприятий связана с использованием этого дохода в будущем. Так, нужно понимать, что на счет доходов возмещаются текущие расходы предприятия, которые обеспечивают его функционирование. Для оптимизации процесса формирования дохода, в статье предлагается использовать матрицу возможностей увеличения дохода на предприятии, которая включает современные методы увеличения доходности предприятий. В статье обоснована необходимость и суть анализа формирования дохода предприятий. Представлено детальное описание этапов анализа формирования доходов. Определены основные источники формирования доходов. Исследовано значение и основные направления использования дохода на предприятии. На примере ОАО «Днепроазот» проведен анализ формирования и использования дохода данного предприятия. Предложены пути увеличения доходов предприятия.

Ключевые слова: доход, формирование дохода, доходный потенциал предприятия, достаточность формирования дохода предприятия, темп роста доходов, валовой доход, матрица возможностей увеличения доходов, использование дохода.

Nataliya Shevchenko, Doctor of Economics

(associate professor of department of Financial and bank management, University of custom business and finances)

Olena Stibel

(student, University of customs and finance)

Anna Kushnir

(student, University of customs and finance)

**ANALYSIS OF THE FORMATION AND USE INCOME
OF THE ENTERPRISES ON AN EXAMPLE JSC «DNIPROAZOT»**

Of income in the amount necessary to cover operating expenses, taxes and profit is a necessary condition for the functioning of enterprises. An important influence on the effectiveness of the company makes efficient use of income. The necessity and essence of analysis of the return of enterprises generating were substantiated in the article. The detailed description of the stages of analysis of forming of revenue were given and uncertain factors increase revenues for the company. The basic sources of forming of revenue were certain. The need for strategic enterprises of income associated with the use of this income in the future. Thus, we must understand that the proceeds reimbursed enterprises operating costs that ensure its functioning. To optimize the process of formation of income proposed to use a matrix increase revenue opportunities for the company, which includes modern methods of increasing the profitability of the enterprise. A value and basic directions of the use of revenue on an enterprise were investigational. The analysis of forming and use of the revenue on the example of JSC «Dniproazot» was conducted. The ways of increase of revenue on an enterprise were offered.

Key words: the income, the generate income, the earning potential of an enterprise, the sufficiency of the formation of the enterprise's income, the growth of income, the gross income, the matrix of revenue-raising capacity, the use of income.

Постановка проблеми. Доходність підприємства є однією з найголовніших складових стратегій його фінансової діяльності. Формування доходу підприємства може здійснюватися у різних сферах діяльності, що в результаті складуть загальний дохід підприємства. Не менш важливий вплив на ефективність діяльності підприємства чинить раціональне використання доходу. Для вітчизняних підприємств характерні проблеми як на етапі формування, так і на етапі використання доходу. Тому важливим питанням є аналіз доходів підприємства: їх формування та використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питань діагностики доходів підприємств знайшло відображення в працях багатьох українських і зарубіжних учених, таких як: Н.М. Шмиголь, В.В. Баранов, Т.Б. Бердникова, М. Диканова, П.Р. Нівен, О.О. Недосекін та ін.

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Проблемаю більшості вітчизняних підприємств є використання загальних стратегій без врахування характерних особливостей підприємства, хоча потрібно чітко розмежувати особливості формування й використання доходної частини різних економічних одиниць (наприклад, промислове та торгове підприємство), постійного моніторингу й нових методів управління.

Метою статті є узагальнення економічної суті доходів діяльності підприємств та дослідження етапів аналізу формування і використання доходу підприємства, визначення чинників збільшення доходів на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дохід підприємства – одна з найскладніших та найсуперечливіших категорій в економічній науці. Доходи – це наслідок продуктивної операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Доходи, отримані підприємством, характеризують усі напрями його господарської діяльності, їх обсяг дає можливість створення ефективного і економічно обґрунтованого підходу до планування своєї діяльності; оцінити використання власних обігових

активів; виявити можливі резерви покращення фінансових результатів і створити стимул найбільш ефективного залучення їх в обіг.

Послідовність проведення аналізу доходів підприємства включає такі етапи (рис.1):

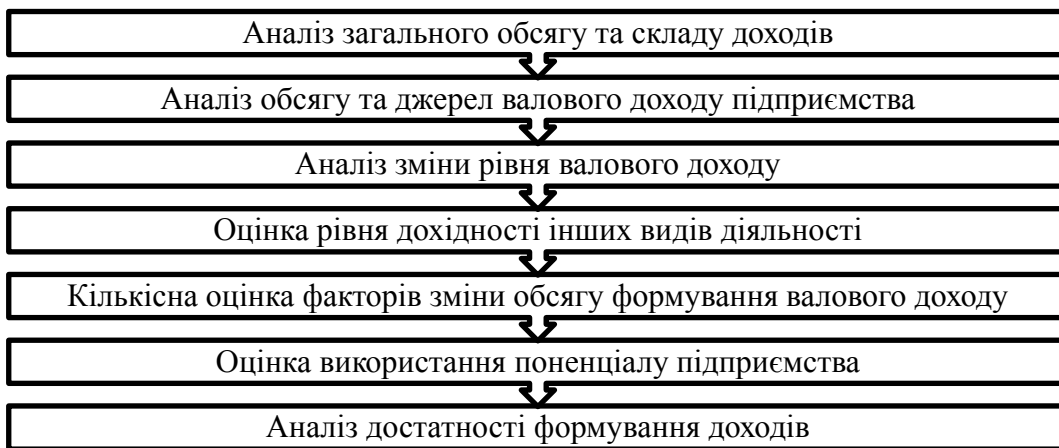

Рис. 1. Етапи проведення аналізу доходів підприємства

Джерело: розроблено авторами за даними [1].

1 етап – аналіз загального обсягу та складу доходів. На цьому етапі аналітичної роботи визначається загальний обсяг доходів підприємства, його абсолютна й відносна зміна порівняно з попереднім періодом, аналізується склад доходів, тобто питома вага окремих джерел формування доходів у їх загальному обсязі.

2 етап – аналіз обсягу та джерел формування валового доходу підприємства, який має на увазі вивчення основних джерел формування доходів (реалізація товарів, операції з переміщенням товарів, операції з тарою, дрібний опт, платні послуги тощо), обсяг формування доходів від кожного окремого джерела, питому вагу в загальному обсязі доходів.

3 етап – аналіз зміни рівня валового доходу. На цьому етапі визначається рівень валового доходу та розраховується його зміна, яка порівнюється з попереднім етапом.

4 етап – оцінка рівня доходності інших видів діяльності підприємства. На цьому етапі аналітичних досліджень розраховуються та аналізуються в динаміці відносні показники отримання доходів від інших видів діяльності підприємства: інвестиційної, орендної, посередницької, кредитної, лізингової тощо. Рівень доходності інших видів діяльності порівнюється з рівнем валового доходу для визначення найдоцільніших напрямів розвитку підприємства та можливостей його диверсифікації. Порівняння та оцінка здійснюється, виходячи з розрахунків доходності витрат (співвідношення між сумами доходів і витрат) і доходності активів (обсягів формування доходів на одиницю активів, що використовуються) за різними видами діяльності суб'єкта господарювання.

5 етап – кількісна оцінка факторів, що обумовлюють зміну обсягу формування валового доходу. На цьому етапі передбачається:

1) вивчення впливу на обсяг валового доходу таких факторів, як обсяг товарообороту та середній рівень доходу, шляхом застосування індексного методу або методу ланцюгових підстановок;

2) кількісна оцінка впливу на середній рівень валового доходу структурних зрушень.

На завершення факторного аналізу роблять узагальнюючі висновки щодо результатів окремих розрахунків.

6 етап – оцінка використання потенціалу підприємства з точки зору отримання доходів, що дозволяє швидко виявити внутрішні потенційні можливості й недоліки суб'єкта господарювання, виявити приховані резерви з метою підвищення ефективності діяльності на підприємстві.

7 етап – аналіз достатності формування доходів. Достатність формування доходів оцінюється в цілому по підприємству на основі аналізу напрямів використання отриманих доходів на підприємстві. Для цього визначаються обсяги, динаміка й питома вага кожного шляху використання доходів у загальному обсязі їх формування, за допомогою аналізу показників доходності витрат і прибутковості доходів [1].

Формування доходу – це основне завдання будь-якого підприємства. В сучасних кризових умовах особливо гостро постає питання стратегічного формування доходів підприємств, що дозволить підприємству не лише ефективно здійснювати господарську діяльність, повністю використовувати можливості, що виникають у процесі господарювання.

Управління формуванням доходів підприємства здійснюється за такими складовими, у розрізі яких і формуються окремі складові сукупного прибутку підприємства: доходи від основної діяльності, що включають дохід від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг; доходи від фінансових операцій, які формуються за рахунок отримання доходів від вкладень в асоційовані та дочірні підприємства, спільної діяльності, доходи від портфельного інвестування (дивіденди, процентні платежі); доходи від іншої операційної діяльності, яка включає дохід від реалізації оборотних активів, реалізації курсових різниць, оренди, отримані неустойки, штрафи, пені, списання зобов'язань; доходи від іншої звичайної діяльності, що визначаються формуванням доходів від реалізації необоротних активів, фінансових інвестицій, безоплатно одержаних активів доходи від надзвичайних подій [2].

На прикладі ВАТ «Дніпроазот» проведемо аналіз формування доходу на підприємстві. Виходячи з даних річного звіту про фінансову діяльність підприємства ВАТ «Дніпроазот», абсолютний приріст сукупного доходу за 2014-2015 роки становить $17218 - 1325 = 15893$ грн [3]. Таким чином, доречно визначити темп росту доходів підприємства за формулою:

$$TR_d = \frac{D_3}{D_6}; \quad (1)$$

$$TR_d = \frac{17218}{1325} = 12,99 \quad (2)$$

Основним джерелом надходження грошових коштів (доходом) підприємства є виручка від реалізації. Отримана виручка від реалізації перш за все витрачається на покриття спожитих в процесі виробництва матеріальних (МВ) і прирівняних до них витрат (ПМВ), амортизаційних відрахувань (АВ), інших виробничих витрат (Вві). Різниця між виручкою від реалізації (Вр) і перерахованими матеріальними витратами складає валовий дохід (ВД). Він є важливим якісним економічним показником і виражає новостворену вартість.

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

$$ВД = Vp - MB - ПМВ - АВ - Vvi \quad (3)$$

$$ВД = 3529838 - 2652302 - (221002 + 82699) - 58105 - 279800 = 235930 \quad (4)$$

Збільшити доходи підприємства можна шляхом зменшення обсягу трансакційних витрат, організаційної переорієнтації, впровадження інформаційних технологій, бенчмаркінгу тощо. При цьому слід використати певний набір критеріїв для систематизації стратегічних напрямів, який дозволить встановити систему взаємозв'язків між зовнішнім середовищем (можливостями і загрозами) і внутрішнім потенціалом збільшення рівня доходності підприємства (сильними та слабкими сторонами) (табл. 1) [4].

Таблиця 1. Матриця можливостей збільшення доходів підприємства

	Сильний вплив	Помірний вплив	Малий вплив
1	2	3	4
Висока ймовірність	Впровадження новітніх технологій товароруку і форм реалізації продукції	Налагодження внутрішніх механізмів дійового генерування грошових ресурсів	Збільшення витрат на маркетинг об'єктів торгівлі підприємства
Середня ймовірність	Розширення асортименту виробництва і реалізації продукції	Реалізація програми підвищення кваліфікації фахівців, навчання основ мерчандайзингу	Вдосконалення політики залучення позикових фінансових ресурсів
Низька ймовірність	Застосування автоматизованих торгових систем	Вдосконалення політики залучення позикових фінансових ресурсів	Використання методів бенчмаркінгу

Джерело: [4]

Формування доходів підприємства є надзвичайно важливим у життєдіяльності підприємства, проте не менш важливий вплив має аналіз використання доходу. Так, раціональне та обґрунтоване використання й розподіл доходу підприємства дозволяє покращити фінансовий стан суб'єкта господарювання. Вітчизняні підприємства мають багато проблем у раціональному використанні свого доходу і часто це стає причиною погіршення результативності підприємства.

Необхідність стратегічного формування доходів підприємств пов'язана з використанням цього доходу у майбутньому. Так, за рахунок доходів відшкодовуються поточні витрати, що виникають під час здійснення фінансово-господарської діяльності, тобто доходи забезпечують діяльність підприємства; частина доходів спрямовується на сплату податкових платежів, тобто за рахунок доходів підприємство виконує свої фінансові зобов'язання перед державою; за рахунок доходів формується кінцевий фінансовий показник діяльності підприємства – прибуток, що є джерелом фінансування розвитку підприємства в майбутньому. Такі доходи забезпечують стійкий розвиток підприємства в ринковому середовищі [5].

Проведемо аналіз витрат, який дозволяє не лише оптимізувати життєдіяльність підприємства в умовах ринкової економіки, а й виявляє проблему ефективного витрачання ресурсів, суттєво покращує управління витратами для забезпечення конкурентоспроможності продукції, а як наслідок, збільшуються обсяг доходів за рахунок зменшення витрат. Мета аналізу витрат полягає в пошуку можливих варіантів розвитку підприємства у майбутніх періодах. Тому проведемо структурно-

ІНШІ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ

динамічний аналіз витрат на ВАТ «Дніпроазот» (табл. 2) [3]. З таблиці 2 бачимо, що витрати характеризуються за чотирма показниками, а саме: адміністративні витрати з 2014 по 2015 роки зменшилися на 33629 грн або на 25,1% ; витрати на збут також зменшилися на 26428 грн або 10,9%; інші операційні витрати з кожним роком збільшуються, за досліджувані роки вони збільшилися на 54316 грн або 102,5%, а інші витрати скоротилися на 171769 або 92,1%.

Таблиця 2. Динамічний аналіз витрат на ВАТ «ДНІПРОАЗОТ»

№ з/п	Показники	2014	2015	Відхилення	
				Абс.	Відн.
1	Адміністративні витрати	134 365	100 736	-33629	25,1
2	Витрати на збут	242 026	215 598	-26428	10,9
3	Інші операційні витрати	53 015	107 331	54316	102,5
4	Інші витрати	186535	14766	-171769	-92,1

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Висновки та пропозиції. Забезпечення ефективної діяльності підприємства неможливе без повної, точної, систематизованої інформації про його формування, розподіл і використання. Таку інформацію можна отримати на основі поетапного аналізу джерел формування та напрямів використання доходу, що дозволяє постійно досліджувати дані для прогнозування можливостей розвитку підприємств на доходній основі. Так, результати аналізу є інформаційним підґрунтям для покращення діючої або вибору нової стратегії формування та використання доходу, що забезпечуватиме стійкий розвиток підприємства.

Ефективне формування доходу потребує його постійного аналізу та контролю. Основною метою ефективного формування доходу на підприємстві є зростання його обсягу. Для збільшення доходу на підприємстві доцільно застосовувати впровадження новітніх технологій виробництва, розширення асортиментного портфеля, підвищення продуктивності праці на підприємстві шляхом тимблдингу, застосування прийомів бенчмаркінгу, креативний дизайн торгових представництв, продаж франшизи тощо.

Проте потрібно звернути увагу на те, що для успішного функціонування підприємства недостатньо лише раціоналізувати формування доходної частини, а потрібно створити стратегію її розумного використання. Аналіз витрат виявляє проблему ефективного витрачання ресурсів, суттєво покращує управління витратами для забезпечення конкурентоспроможності продукції тощо. Тому основне завдання підприємства на етапі використання доходу – це розумно розподілити доходи між витратами і створити сприятливе підґрунтя для збільшення доходної частини на підприємстві у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ван Хорн Дж. К.* Основы управления финансами: Пер. с англ. / Гл. ред. серии Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 800 с.
2. Крайник О., Барвінські Є. Економіка підприємства: Навчальний посібник / О. Крайник, Є. Барвінські. – Львів: «ІНТЕЛЕКТ +», 2006. – 208 с.
3. Річна інформація емітента цінних паперів за 2014 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.azot.com.ua/files/filemanager/files/Corporate/05761620_2014.pdf
4. Шмиголь Н. М. Методологія управління прямими доходами підприємства [Електронний ресурс] / Н. М. Шмиголь. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2010_6/files/EC610_40.pdf
5. Шмиголь Н. М. Економічна суть доходів та доходності в системі управління підприємством / Н.М. Шмиголь. – Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету, 2009. – Вип. 7. – С. 221-225.

REFERENCES

1. *Van Horn Dzh. K.* Osnovy upravleniya finansami [Financial Management Basics]. M., Finance and Statistics Publ., 2003. 800 p.
2. *Krainyk O., Barvinski E.* Ekonomika pidpryemstva: Navchalnyi posibnyk [Enterprise Economics: Study Guide]. Lviv, Intellect plus Publ., 2006. 208 p.
3. Richna informaciya emitenta cinnykh paperiv za 2014 rik [Annual information securities issuer 2014]. – [Active harmonic filters]. Available at: http://www.azot.com.ua/files/filemanager/files/Corporate/05761620_2014.pdf
4. *Shmyhol N.M.* Metodologiya upravlinnya pryamymy dohodamy pidpryemstva [Active harmonic filters]. Available at: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2010_6/files/EC610_40.pdf
5. *Shmyhol N.M.* Economichna sutnist dokhodiv ta dokhodnosti v systemi upravlinnya pidpryemstvom [The economic essence of the income and profitability in enterprise management system]. Vudavnytstvo Klasychnogo pryvatnogo universytetu [Bulletin of Classical Private University], 2009, issue 7, pp. 221-225.